

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת יתרו ט"ז שבט תשע"ט,
מאמר שבועי, בעניינים העומדים על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'מאכל מתחת המיטה'

'השאלה השבועית'

במדור זה מופיע שאלה בנושא הגיליון הנוכחי, כל מי ששולח תשובה על השאלה
נכנס להגרלה!

הפרס השבועי: סט כרכי 'שמירת הגוף והנפש'

תשובות ניתן להעביר עד יום ראשון הקרוב (תשובה שהגיע אחרי יום
ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון,
ישיבה) באותה האפשרות הבאות:

- ✓ תיבת 'עומק הפשט' בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיד ירושלים
- ✓ בפקס מספר 1532-6507823
- ✓ במייל 5047867@gmail.com
- (ההגרלה על דעת רבני המפעל)

השאלה השבועית – אוכל בעגלה

שאלה: הכנתי 100 מנות פתיחה מפוארות
לרגל שמחת ה'שבע ברכות', בדרך לאולם
הנחתי אותם בסל שתחת העגלה, ולא ראיתי
שהתינוק נרדם.
כעת השאלה, האם מותר להגישם לציבור בלי
להודיע, למרות שיש מקילים, אולי צריך
להודיע לציבור שיש אוסדים, בפרט כאשר
יש בציבור מדקדקים שמהמירים בזה?

השאלה בגליון הקודם: מה טעם הנוהגים לאכול פירות ואדמה בט"ז בשבט, שהוא ראש
השנה לאילנות ולא לירקות.

אחד התשובות: נראה שד"ר חיים פלאג'י אצל לשיטתו, שטעם מהג אכילת הפירות הוא
מדי לחוצות בברכות לתיקון בימי השובב"ם, כמו שהובא בגליון, ולכן מברכים גם על
פירות הארץ.

שם 3 הזוכים בהגרלת הגיליון הקודם (199): הרב מאיר ישדאל שבתאי שליט"א הרב
יצחק ס' שליט"א הרב דוד יחי שליט"א

רוח טומאה. ובדרכי תשובה (סימן קטז ס"ק לח) הביא בשם המילי דחסידותא שרק במיטות מסוימות יש רוח
רעה, ולא בכל מיטה.

1. ביאור הסכנה

תלמוד ירושלמי: דין זה מופיע גם בירושלמי (תרומות פרק ח הלכה ג, עבודה זרה פרק ב הלכה ג), שצריכים
לחוש למה שהבריות חוששים, והדוגמה השניה - לא להניח תבשיל תחת המיטה.

בתלמוד בבלי כתוב מפורש שהטעם הוא משום 'רוח רעה', אך בירושלמי לא התבאר הטעם. רבינו ירוחם
(תולדות אדם וחוה נתיב טו חלק ה דף קמא עמוד א) מפרש כוונת הירושלמי 'שמא יש בו דבר המזיק ואינו
רואהו', כל המסתכן במה שקבעו חז"ל לסכנה ואומר אני רוצה להסתכן, מכין אותו מכת מרדות שעובר על
דברי חכמים. וכן פוסק הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יב הלכה ה) ולא יתן התבשיל תחת המטה,

רוח רעה מתחת המיטה

תלמוד בבלי: בגמ' פסחים (דף קיב.) תנא אוכלין ומשקין תחת
המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל, רוח
רעה שורה עליהן. עוד מצינו בגמ'
בבא בתרא (דף נח.) מטה של תלמידי
חכמים כיצד, כל שאין תחתיה אלא
סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות
הגשמים, ושל עם הארץ - דומה
לאוצר בלוס (כל דבר מניחים תחת
מטתם), ופירש הרשב"ם שתלמידי
חכמים אין מניחים אוכלים מטעם
הגמ' בפסחים הנ"ל אבל עמי הארץ
מניחים, ביתר תוקף כתב רבינו
גרשום, לפי "שאסור" להניח אוכלין
ומשקין וכלים אחרים תחת המטה,
מפני שרוח רעה שורה עליהן.

הג"ר עקיבא איגר בגיליון הש"ס
(פסחים קיב.) מציין לדברי התורת
חיים (שבועות דף טו: בבא בתרא דף
נח.) טעם הדבר ששורה 'רוח רעה'
תחת המיטה, כי 'שינה אחד משישים
במיתה', בשעת השינה יוצאת הנשמה
הטהורה של האדם ושורה עליו רוח
טומאה, ולכן נוטלים ידים שחרית,
וכאשר מאהיל האדם על האוכל
בשעת השינה, נחשב כאילו האוכל
היה באוהל המת ושורה על המאכל

אף על פי שהוא עוסק בסעודה, 'שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו'. אבל **הראב"ד** (על הרמב"ם) ו**הר"ן** (על הר"ף) עבודה זרה דף י' (מדפי הר"ף), חולקים ומפרשים שגם הירושלמי הוא כמו הבבלי משום 'רוח רעה'. **ובפני משה** על הירושלמי הביא את שני הפירושים.

להלכה נפסק **בבית יוסף** (יו"ד סימן קטז ס"ק ה), **ובשלחן ערוך** (יו"ד סימן קטז סעיף ה), **ובשלחן ערוך הרב** (הלכות שמירת הגוף והנפש סעיף ז) ולא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני ש'רוח רעה' שורה עליהם. למרות שהרמב"ם לא פסק משום 'רוח רעה', מכל מקום צריך לחוש לרוח רעה, כמבואר בבבלי בפסחים, ו**הר"ן** שפירש כן גם בכוונת הירושלמי.

אמנם **בדרישה** (יורה דעה סימן קטז) כתב שלא נחלקו הרמב"ם ו**הר"ן**, כי **הר"ן** מדבר במיטה שישנים עליה, שיש מתחתיה 'רוח רעה', ואילו הרמב"ם מדבר על מיטה שיושבים עליה בשעת האכילה, שאין 'רוח רעה' אך יש חשש 'שמא יפול במאכל דבר המזיק'. [מדבריו עולה וכן משמע מפשטות דברי הרמב"ם, שאסור גם במקום האכילה ואפילו ללא שינה].

2. אוכל מכוסה

נפק"מ להלכה בין הדעות בביאור האיסור: באוכל מכוסה, לפי הדעה שהטעם מצד 'רוח רעה' שייך הדין הזה גם באוכל מכוסה, כמפורש **בגמ'** (פסחים קיב.) שאפילו מחופים בכלי ברזל יש 'רוח רעה'. אבל לפי הרמב"ם שפירש בירושלמי שהטעם שמא יפול דבר המזיק, במכוסה אין שום חשש.

והכרעת **הבית יוסף** (סימן קטז ס"ק ה) הובא **בש"ך** (ס"ק ד) ו**בפרי חדש** (ס"ק ו) שיש לחוש לטעם של 'רוח רעה', ואסור אפילו במכוסה.

צוררים וחתומים: בגמ' (ברכות דף ו.) מבואר שבדבר צרור וחתום אין לשדים רשות להיכנס בו, וממילא כשיש אוכל סגור כגון בקופסה או בקבוק וכדומה, לפי שני הטעמים יהיה מותר כי אין בו דבר המזיק לפי הרמב"ם וגם רוח רעה לא יהיה בו. אך **בשו"ת רב פעלים** (חלק ב יו"ד סימן יג) הוכיח **מהגמ'** (נדה דף יז.) לגבי שום ובצל קלופים, שאפילו אם הם צרורים וחתומים בתוך הסל, 'רוח רעה' שורה עליהם, ומוכח שיש הבדל בין 'רוח רעה' לשדים, ולפי הטעם של 'רוח רעה' לא יעזור כשהוא צרור וחתום. וכן מכריע לאיסור **הג"ר ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני יו"ט קובץ עניינים אות יג).

כלי בתוך כלי: לדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה סימן יג הלכה יז הערה סד), **והגר"ח קנייבסקי** שליט"א (דרך שיחה חלק א עמוד תקכח), לענין רוח רעה השורה על האוכל שתחת המיטה אין הבדל בין מונח בכלי אחד למונח בכלי בתוך כלי ואפילו עשרה כלים, תמיד יש 'רוח רעה'. אך לדעת **הג"ר שמואל הלוי ואזנר** זצ"ל (אבני ישפה חלק א סימן קמא ענף א) יש להקל בדיעבד, כאשר האוכל הונח כלי בתוך כלי שלא נאסר באכילה, בצירוף דעת **המגן אברהם** (או"ח קעג ס"ק א) שאין רוח רעה בזמננו, וכיון שהוא לא ממש באופן שדיברו עליו חז"ל אין לאסור בדיעבד.

3. האם המאכל נאסר בדיעבד

בגמ' כתוב רק שאין להניח אוכל תחת המיטה, אך לא כתוב מה הדין אם עבר והניח אוכל תחת המיטה, וישנם כמה דעות בפוסקים האם נאסרו בדיעבד.

המתירים: דעת השבות יעקב (חלק ב סימן קה) הובא להלכה **ברעק"א** (על השו"ע יו"ד סימן קטז סעיף ה) ו**ביד אפרים** (שם), **בפתחי תשובה** (שם), שהאוכל לא נאסר בדיעבד כיון שהוא רק אזהרה לכתחילה. ומוכיח כדבריו, שהרי **הגמ'** בכמה מקומות הזהירה שלא יאכל חבר אצל עם הארץ משום דברים שאינם מתוקנים אצלם, ובכל זאת לא אסרו לאכול אצל עם הארץ משום רוח רעה, למרות שמבואר **בגמ'** בבא בתרא (נח.) שהוא מניח את כל האוכלין והכלים שיש לו מתחת למיטה, והרי חמירא סכנתא מאיסורא, מוכח שלא נאסר בדיעבד.

ודימה השבות יעקב לדברי **הבית יוסף** (יו"ד תחילת סימן ו) שהביא **מספר העיטור** (הלכות שחיטה דף כג טור ד) לגבי שחיטה בקרומות של קנה שאם האיסור מצד רוח רעה מותר בדיעבד. וכתב **החיי אדם** (חלק א כלל ב סעיף ב) ו**בערוגות הבשם** (יו"ד סימן ו אות א) שהוא הדין לכל דבר שאמרו עליו שרוח רעה שורה עליו מותר בדיעבד, דהוא רק מיחוש בעלמא לכתחילה. **ובמשנה ברורה** (סימן ד ס"ק יד) מצטט את **החיי אדם** להלכה לגבי נגיעה באוכל קודם נטילת ידים שאינו נאסר בדיעבד. והוסיף **בשו"ת הר צבי** (חלק א סימן נ ד"ה היוצא), שהאיסור הוא רק על ההנחה, אך אחרי שהניח המאכל מותר באכילה אפילו לכתחילה.

האוסרים: מאידך דעת הברכי יוסף (שיורי ברכה יו"ד סימן קטז ס"ק י) לאסור אפילו בדיעבד, ודחה את ראית השבות יעקב ממה שלא אסרו לאכול מעם הארץ משום אוכל שתחת המיטה, כיון שאינו ודאי שהניח תחת המיטה. ודימה לדברי **הגמ'** (נדה דף יז.) שהאוכל שום קלוף שעבר עליו הלילה מתחייב בנפשו משום שרוח רעה שורה עליהם, משמע שאפילו בדיעבד אסור כשיש רוח רעה. וכן דעת **הבן איש חי** (שנה שניה פנחס אות יד)

שאסור גם בדיעבד. וכן אסר ראש ישיבת מיר הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל (ארחות רבינו חלק א עמוד ריא), אפילו כשהונח כהרף עין תחת המיטה.

בדעת הגר"א, הביא בספר **בבית אדם** (כלל סח אות סג) בשם הגר"א מוילנא שציוה בצנזר שהונח תחת המיטה לחתוך לחתיכות קטנות ולזרקם שלא יאכלם אדם, ובשו"ת **בנין עולם** (להגר"א חבר, או"ח סימן לג) מעשה בצוקער שהיה מונח בתיבה שאדם ישן עליה, וציוה להשליכו לנהר. והסיק הבית אדם, שבני הכפרים מקילים ומניחים לפתות וביצים תחת המיטה, וכיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ד'. אמנם **בדרכי תשובה** (סימן קטז ס"ק לה) בשם **שערי רחמים** (ליקוטי דינים אות קנו הערה ב) בשם הגר"ח מוולאז'ין שהגר"א החמיר רק לעצמו אבל לאחרים צוה להשקותם, ודלא כהנ"ל.

המכריעים: למעשה צידד בכף החיים (יו"ד סימן קטז ס"ק מד), שיש להקל בצירוף היתרים נוספים. ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (קונטרס הלכות שמירת הגוף והנפש להגר"י ישראלזון, נקיות וכבוד לתפילה פרק א אות כה) יש להקל במקום הפסד.

לעומת זאת בספר **ארחות רבינו** (חלק א עמוד ריא) מסופר שפעם שאלו את החזון איש על אוכל שהיה מתחת המיטה והורה לחלק אותם לעניים, ופעם אחרת הורה לחלק אותם לתלמידים של ישיבת תפארת ציון בלי להודיע להם שישנו על האוכל הזה. והשיב הגר"ח קנייבסקי שליט"א (נקיות וכבוד בתפילה שו"ת הגר"ח שאלה יג), לגבי אוכל שהיה מונח תחת המיטה שישנו עליה, יש מקילים ויש מחמירים, והמחמיר יכול לתת לאחר שמיקל בזה.

ולדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפלה פרק יג הלכה יז ובהערה 65) שמאכל תחת המיטה שישנו עליו, ישליכם ולא ישתמש בהם כלל, אבל פעם כשאורח ישן על המיטה, היקל למכור לגוי, מטעם ש'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו', ובצירוף עוד טעמים להתיר.

אמנם הגביל שכל האיסור הוא רק במה שכתוב במפורש בחז"ל ואין לדמות דבר לדבר ולכן אין איסור לישון במיטה התחתונה של מיטת קומתיים וכן מותר להניח כלים מתחת למיטה, ואפילו שלשון הרבינו גרשום (ב"ב דף נח). שאסור להניח 'כלים', קשה להורות כך לדינא כיון שיש בספר זה טעויות. [וברבינו גרשום הנדפס מחדש על פי כתבי יד - ירושלים תשנ"ט, לא מופיע המילה 'כלים'].

עצות: והעיד הג"ר משה ברנדסדופר שליט"א בשם אביו הג"ר מאיר ברנדסדופר זצ"ל (היכל הוראה חלק א הוראה ב) שבדיעבד האוכל שתחת המיטה לא נאסר. וייעץ הג"ר משה, להדיח את המאכל על ידי כלי ג' פעמים, ומאכל שהיה בשקית יטול ג' פעמים על השקית, ומאכל שנמאס בנטילה מותר בדיעבד גם בלא נטילה. ומצינו במשנ"ב סימן ד' ס"ק יד מאכל שנגעו בו לפני נטילת ידים, ידיחנו ג' פעמים. ובספר **טעמי המנהגים** (ליקוטים ענינים שונים סעיף לו בהערה) בשם מהר"ש קמינקא זצ"ל לטבול את התיבה שישנו עליה עם ה'לעקיד' במקוה ויאכלם.

4. עגלה של תינוק

המקילים לכתחילה: נחלקו הפוסקים לגבי אוכל שהונח בסל תחת העגלה והתינוק ישן באותו זמן. דעת **המנחת יצחק** (חלק ד סימן קיז) שמותר אפילו להניח לכתחילה, כמו שהקילו בנטילת ידים שחרית בנגיעת קטן שלא הגיע לחינוך, הוא הדין שלא נאסר האוכל שתחת העגלה. ועוד, שכבר הביא **הדרכי תשובה** ש'תחת המיטה' נקרא רק בקרקע מתחתיה, ולפי דבריו בעגלה אין להחמיר, ובצירוף עוד היתרים אפשר להקל לכתחילה. וכתב בספר **הכשרות** (פרק יח הלכה כט) שמותר לכתחילה להניח תחת עגלת תינוק, על פי הסוברים שאין רוח רעה בקטן.

המקילים בדיעבד: וכן התיר בשו"ת **דברי יציב** (חלק יו"ד סימן לג) בשם שו"ת **לבושי מרדכי** (מהדורה תניינא חלק יו"ד סימן יט אות ג) באוכל שהונח תחת עגלה של תינוק, כי אין בתינוק 'רוח רעה' כמו שלא מקפידים ליטול ידים לתינוק, ובצירוף שהעגלה אינה מיוחדת לשכיבה. ושמעתי בשם הדברי יציב, שהיקל בדיעבד בילדים עד גיל 9. מאידך דעת הגר"ש אלישיב (הערות מסכת פסחים קיב. ד"ה תחת) להתיר בעגלה עם תינוק שאינו יכול עדיין ללכת, כי אינה מיטה אלא כלי לשאת את התינוק ואין בו רוח רעה.

הגר"ר בנימין זילבר זצ"ל (אז נדברו חלק ז סימן עב) התיר כי עגלה אינה מיטה. [לפי הטעם הזה, בעריסה שמיועדת לשכיבת התינוק יש לאסור. עוד העירו, שהיום העגלות בנויות בצורה שיהיו נוחות לשכיבה, בפרט בעגלות אמבטיה]. וכן הביא להקל בספר **נקיות וכבוד בתפילה** (פרק א אות כח) בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל. וכתב **במשנה הלכות** (חלק טו סימן ה) 'כבר יצא הדבר להתירא'. וביותר היקל בשו"ת **יביע אומר** (חלק א יו"ד סימן י) במיטת ילד פחות מבר מצוה, שאין רוח רעה בקטן, בצירוף שהרצפה מרוצפת באבנים או קורות, ואינו קרקע ממש. ובספר **רבבות ויובלות** - פסקי הג"ר אפרים גרינבלט זצ"ל (חלק ב סימן רנט) כתב שאין המאכל נאסר בדיעבד, והמחמיר לעצמו תבוא עליו ברכה.

המחמירים: מאידך יש פוסקים שציידו להחמיר אפילו בעגלת תינוק, כי 'חמירא סכנתא מאיסורא'. הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל (שמירת הגוף והנפש סימן יד הערה טו) החמיר מאד בזה כיון שהסבא מקלם זצ"ל מאד הקפיד בזה.

הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך א סימן ט) ציטט את ההיתר של המנחת יצחק, והוסיף סברא להקל לדעת האומרים שרוח רעה שורה רק במיטה המיוחדת לשינה, מאידך הוכיח להחמיר שהרי הגר"א אסר בדיעבד אפילו באוכל שמונח ב'תיבה' שישן עליה אדם ביום לזמן קצר, אפילו שאינה מיטה ואינו מונח על הקרקע, ומסיק שאם לא ישן התינוק אין להחמיר, ואם ישן יש להחמיר.

בשם **הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א** (ויכתוב מרדכי עמוד שסט אות שכט) הובא שהאוכל שתחת עגלת תינוק נאסר באכילה. ולגבי מיטת תינוק השיב (נזר החיים עמוד ריז אות קסב) שאם זה אוסר אין הבדל בין קטן לגדול.

תחת האדם: לגבי אוכל שהיה מונח תחת אדם ישן, **הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל** (שו"ת שלמת חיים חלק ב סימן ז) מתיר בזה מטעם שאין רשות לרוח רעה רק תחת המיטה. ובשו"ת **יביע אומר** (חלק א יו"ד סימן ט) הביא שמעשה כזה אירע לפני **הבן איש חי** והורה להקל. **והמנחת יצחק** (חלק ד סוף סימן קיז) הכריע להקל, על ההיתר של **המזמור לדוד** (סימן קטז עמוד קיא ריש עמוד ב), דלא מיקרי תחת המיטה, אלא הקרקע שתחתיה ממש.

ולדעת **הג"ר ניסים קרליץ שליט"א** (חוט שני יו"ט עמוד שנד) יש לאסור כל אוכל שתחת התינוק, אפילו אם נרדם עם אוכל בידו, ורק לתינוק עצמו היקל שיכול לסיים את המאכל. וכן השיב הגר"ח **קנייבסקי שליט"א** (דרך אכילה עמוד פג) לא לאכול מאכל שהונח תחת רגל של אדם ישן.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

- א. **רוח רעה:** אסור להניח אוכל תחת המיטה אפילו סגור בתוך כלי משום רוח רעה, ובדיעבד מותר. ויש מחמירים שגם בדיעבד המאכל נאסר אפילו שהונח תחת המיטה כהרף עין אפילו בעשר כיסויים, וצריך לכלותו מן העולם. ויש מקילים בדיעבד כאשר מונח בתוך שני כיסויים. ויש מתירים לחלקם לעניים. יש שכתבו ליטול את המאכל ג' פעמים, או לטובלו במקוה.
- ב. **שיטת הרמב"ם:** לדעת הרמב"ם טעם האיסור להניח אוכל תחת המיטה, שמא יפול לתוכו דבר המזיק, ולדעתו אם האוכל מכוסה מותר. וכתב הדרישה שלשיטתו אסור להניח אוכל תחת מקום שיושבים עליו.
- ג. **עגלת תינוק:** יש מתירים להניח אוכל תחת לעגלת תינוק אף שהוא ישן עליו, יש שאסרו להניח כתחילה והתירו בדיעבד אם הניח מאכל תחת תינוק ישן (אין רוח רעה בקטן, עגלה היא לא מיטה המיוחדת לשינה, אינו על גבי קרקע), בשיטה זו נחלקו האם נאסר רק בתינוק מגיל שיכול ללכת או מגיל 9 או מגיל בר מצוה, ויש שאסרו בכל האופנים את המאכל אף בדיעבד.
- ד. **תחת האדם:** מאכל שהיה תחת האדם עצמו לא נאסר, ויש מחמירים. ❖

<p>הגיליון הונצח לעילוי נשמת הרב יחיאל נפתלי זצ"ל בן רבי משה ענגל ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>עומק הפשט נייד: 052-7687405 פקס: 02-6507823 5047867@gmail.com</p> <p>הנושא לשבוע הבא; נגע באוכל לפני נטילת ידיים אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה! ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.</p>	<p>הגיליון הונצח לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת נעמי אורה ע"ה בת רבי חנוך העניך טלנסקי ת.נ.צ.ב.ה.</p>
--	--	--